

Петар Жарковић<sup>1</sup>

**Мари-Жанин Чалић, *Историја Југославије у 20. веку*,  
Београд, Слио, 2013, 490 стр.**

Пред годином обележавања стогодишњице почетка Првог светског рата, догађаја који је радикално изменио европски простор, начин живота и виђење света, размишљати о настанку и животу Југославије значи бавити се преиспитивањем једног историјског искуства, једног простора који обилује различитостима, противречностима и диконтинуитетима. Након двадесет година од нестанка социјалистичке Југославије и тешког рата, који је за собом оставио велике људске и материјалне жртве, историја Југославије је дуго имала негативан предзнак у државама и друштвима насталим њеним распадом. Новостворене државе на тлу Југославије, вођене идеалима стварања националне државе, одбијале су од себе југословенско наслеђе, градећи свој однос и културу сећања о Југославији искључиво са својих ентоцентричних погледа. Тако су идеје о јужнословенској блискости, културној сарадњи, идеалима „братства и јединства“, постале наводно „компромитоване“ ужасима рата почетком 90-их година XX века. Историјска наука се пробијала кроз густе наслаге ненаучности, популарне публицистике, површних анализа и тумачења, упрошћених и нетачних виђења седамдесет година постојања једне државе. Научне синтезе о историји Југославије биле су ретке, а последње су настале пре скоро две деценије.<sup>2</sup> Захваљујући издавачкој кући Слио, ове године је научној јавности и читалачкој публици представљена нова књига немачке историчарке Мари-Жанин Чалић *Историја Југославије у 20. веку*, преводом са немачког Ранке Гашић и Владимира Бабића.

Мари Жанин Чалић је редовна професорка историје Источне и Југоисточне Европе на Универзитету „Лудвиг Максимилијан“ у Минхену. У свом научном истраживању бави се политичком, друштвеном и привредном историјом Балкана, немачком и европском политиком према Балкану. Једно време сарађивала је са немачком владом и парламентом и са специјалним координатором Пакта за стабилност Југоисточне Европе. Била је и стручни вештак Међународног кривичног суда за бившу Југославију у Хагу. Широј читалачкој публици у Србији

1 E-mail: peconi84@hotmail.com.

2 Бранко Петрановић, *Историја Југославије*, I-III, Нолит, Београд 1988; Милорад Екмечић, *Стварање Југославије 1790-1918*, I-II, Просвета – БИГЗ, Београд 1989; Душан Биланчић, *Историја Социјалистичке Федеративне Републике Југославије: главни процеси: 1918- 1985*, Школска књига, Загреб 1985.

представила се књигом *Социјална историја Србије 1815-1941. Успорени напредак у индустријализацији*, произашлом из њене докторске тезе, коју је објавила издавачка кућа Слио 2004. године. Вредно је поменути и њену књигу из 1995. године, *Рат и мир у Босни и Херцеговини*.

*Историја Југославије у 20. веку* настала је као део едиције „Европска историја XX века“, коју је покренула издавачка кућа С.Н. Веck из Минхена. Намера издавача је била да се представе историје сваке европске државе, али да се оне уједно сагледају у контексту европског развоја и глобалне повезаности током XX века. Тако замишљен концепт је омогућио да се успостави структура књиге која ће сагледати најважније периоде историје југословенске државе, али кроз оне најважније „тачке пресека“ у европској историји, где је Југославија била део једног ширег европског оквира. Жеља ауторке је била да се књига дистанцира од „популарних тумачења“ југословенског проблема, сматрајући да се историја једне државе не може сагледати на основу њеног почетка или краја, већ да у центру проучавања морају бити структурни чиниоци развоја државе и друштва.

Књига је подељена на шест великих поглавља, у којима се тематски заокружује по један од периода историје Југославије, презентовано хронолошки од настанка југословенске идеје и државе почетком XX века, па све до ратова деведесетих година: Јужнословенски покрет и оснивање државе (од 1878. до 1918.), Прва Југославија (од 1918. до 1941.), Други светски рат (од 1941. до 1945.), Социјалистичка Југославија (од 1945. до 1980.), После Тита (од 1980. до 1991.) и Пропадање (од 1991. до данас). Свако поглавље даље има своју структуру, где се политичка историја прелама са друштвеном, од најважнијих догађаја и личности до различитих процеса модернизације друштва. Било да се ради о краљевини (1918-1941) или социјалистичкој Југославији (1945-1991), ауторка јасно истиче најважније проблеме развоја југословенске државе и друштва кроз различите контексте европске историје XX века.

Од кризе либералне парламентарне демократије током 20-их и 30-их година, преко негативног искуства Другог светског рата, оштре идеолошке подељености хладног рата, светских економских криза, па све до пада Источног блока почетком 1990-их, Југославија је стављала на испит идеју јужнословенског јединства, функционалне државе, националне равноправности, економског просперитета и самосталности у односу на велике силе. У односу на домаћу политичку културу и државно-правне традиције, јасно обликоване националне свести њених народа током XX века и културну разноликост балканског простора, осликавају се и све противречности југословенске државе у различитим периодима њеног развоја. Југословенска идеја, која бива снажно истакнута након Првог светског рата, на таласу модерних европских стремљења, као модел културног и политичког јединства

јужнословенских народа, убрзо губи на свом полету услед немогућности да се у новој држави пронађе консензус за стварање дуго прижељкиване јединствене југословенске нације. Политичке кризе 30-их и 80-их година нису превладане кроз стабилне институције, већ су сведочиле о крхким државним творевинама, које је, по мишљењу ауторке, додатно разарала „политизација разлика“, вођена од стране националистичких интелектуалних и политичких елита. Тако се, с једне стране, у књизи сагледавају све промене југословенске државе, од монархије и централизма до републике и федерализма, а с друге постепене промене друштва у целини.

Ауторка у уводу наводи процес модернизације као кључно питање ове књиге – како се кроз различите периоде друштво мењало, колико се далеко напредовало од једног прилично сиромашног сељачког друштва почетком XX века, све до економског „бума“ током 50-их и 60-их година и стварања индустријског друштва, и како су се истовремено мањале животне навике људи, њихове вредности, однос према југословенског држави и према свету. Начин на који ауторка представља шездесете године XX века у социјалистичкој Југославији веома добро илуструје те промене, појаве првих обриси модерног индустријског друштва, кроз уочавање свих особености југословенског социјализма и резултата социјалистичке модернизације. Све сагледане промене поткрепљене су бројним егзактним подацима о економском развоју, промени структуре становништва, регионалним разликама итд. На крају књиге приложен је додатак са географским картама, хронологијом, списком политичких партија и организација, табелама, именским регистром и напоменама.

Књига је заснована на великом броју наслова, што стране што домаће литературе, као и на самосталном истраживачком раду ауторке. Тиме су нам на једном месту презентовани бројни радови стране историографије, покривајући различити спектар тема, што свакако обогаћује даљи потребни дијалог са европском историографијом. Писана једним допадљивим стилем, пре свега за немачку читалачку публику, Мари-Жанин Чалић историју Југославије не доживљава на основну бројних предрасуда, са којима се југословенска држава идентификује у европској јавности након ратова током деведесетих. Покривајући широк спектар тема из историје Југославије и доводећи је у везу са друштвеним променама у Европи XIX и XX века, она избегава укорењене стереотипе, публицистичке сензације, одбацује тврдње о „неизбежности“ пропадања државе и вечитој мржњи народа на балканском простору. По њеном суду најважније структурне промене „дугог трајања“ које су обележиле развој Југославије у XX веку биле су: национално питање, друштвено-економска заосталост, регионалне разлике и зависност од политике великих сила. Осетљиве теме, као што су грађански рат током Другог светског рата или ратови

1991-1995. године, одишу научном објективношћу и професионалношћу, сагледавајући сукобе са више страна, водећи рачуна да се увек има у виду сва комплексност и културна, национална и верска разноликост Југославије.

*Историја Југославије у 20. веку* је синтеза која има све квалитете темељног и озбиљног научног рада. Њен „поглед са стране“ нам не доноси само поновно отварање одређених нових тема и преиспитивање старих, када се ради о историји Југославије, већ и мотив више да историографије на простору бивше Југославије изађу из зацртаних уских националних оквира и да, како сама ауторка истиче, сагледају проблеме у многим ширем контексту, без јаким емоција и моралних аргумената.